

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ» ЧЕРЕЗ АДАПТАЦІЮ ПРОГРАМИ ДИСЦИПЛІНИ «ОХОРОНА ПРАЦІ В ГАЛУЗІ ТА ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ» В НТУ ДО ВИМОГ ВОЄННОГО СТАНУ

Лобода А.В., кандидат технічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна, andreyloboda7@gmail.com, orcid.org/0000-0002-6956-3288

IMPLEMENTATION OF THE PROVISIONS OF THE LAW OF UKRAINE «ON THE FUNDAMENTALS OF NATIONAL RESISTANCE» THROUGH THE ADAPTATION OF THE DISCIPLINE PROGRAM «SAFETY OF LABOR IN THE INDUSTRY AND CIVIL DEFENSE» IN NTU TO THE REQUIREMENTS OF THE MARTIAL STATE

Loboda A.V., Ph.D. of Technical Sciences, National Transport University, Kyiv, Ukraine, andreyloboda7@gmail.com, orcid.org/0000-0002-6956-3288

Постановка проблеми. Підготовка фахівців у Національному транспортному університеті здійснюється у відповідності до законодавства, документів Міністерства освіти і науки України та іншої документації, в тому числі внутрішньої університетської. Зміни законодавства, зміни умов функціонування економіки країни та закладів освіти потребують адаптації навчальної документації та режимів роботи до сучасних реалій.

Мета роботи – обґрунтування та внесення змін до програми дисципліни «Охорона праці в галузі та цивільний захист» відповідно до положень Закону України «Про основи національного спротиву» та порядку проведення навчального процесу в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з необхідністю реалізації положень стратегічних документів у сфері національної безпеки і оборони, Верховною Радою України 16 липня 2021 року було прийнято Закон України «Про основи національного спротиву» [1]. Зокрема, Законом внесені зміни до інших законодавчих актів [3-15]. Відповідно до Закону, складовими національного спротиву є територіальна оборона, рух опору та підготовка громадян України до національного спротиву. У Законі наведено визначення цих понять.

Національний спротив – комплекс заходів, які організуються та здійснюються з метою сприяння обороні України шляхом максимально широкого залучення громадян України до дій, спрямованих на забезпечення воєнної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності держави, стримування і відсіч агресії та завдання противнику неприйнятних втрат, з огляду на які він буде змушений припинити збройну агресію проти України.

Рух опору – система воєнних, інформаційних і спеціальних заходів, організація, планування, підготовка і підтримка яких здійснюється з метою відновлення державного суверенітету і територіальної цілісності під час відсічі збройної агресії проти України.

Територіальна оборона – система загальнодержавних, воєнних і спеціальних заходів, що здійснюються у мирний час та в особливий період з метою протидії воєнним загрозам, а також для надання допомоги у захисті населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій.

Оскільки Національний транспортний університет не є військовим закладом освіти, до програми підготовки фахівців може бути включено елементи територіальної оборони.

Завданнями територіальної оборони серед іншого є:

- своєчасне реагування та вжиття необхідних заходів щодо оборони території та захисту населення на визначеній місцевості;

- участь у захисті населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, ліквідації наслідків ведення воєнних (бойових) дій;

- участь у підготовці громадян України до національного спротиву

- участь в охороні та обороні важливих об'єктів і комунікацій, інших критично важливих об'єктів інфраструктури, визначених Кабінетом Міністрів України, та об'єктів обласного, районного, сільського, селищного, міського значення, районного у містах рад, сільських, селищних, порушення функціонування та виведення з ладу яких становлять загрозу для життєдіяльності населення;

- участь у здійсненні заходів щодо тимчасової заборони або обмеження руху транспортних засобів і пішоходів поблизу та в межах зон/районів надзвичайних ситуацій та/або ведення воєнних (бойових) дій;

- участь у забезпеченні заходів громадської безпеки і порядку в населених пунктах;

- участь в інформаційних заходах, спрямованих на підвищення рівня обороноздатності держави та на протидію інформаційним операціям агресора (противника).

Територіальна оборона ґрунтується на принципах територіальності, масовості, мінімального часу на розгортання та приведення підрозділів територіальної оборони у готовність до дій, єдиноначальності, централізації управління та децентралізації і контрольованої автономності застосування сил і засобів територіальної оборони, активності, рішучості та безперервності ведення територіальної оборони, наполегливості у досягненні мети територіальної оборони, узгодженого, спільного застосування сил і засобів, залучених до ведення територіальної оборони, безперервності взаємодії сил і засобів територіальної оборони, всебічного врахування і повного використання моральних та психологічних факторів.

Відповідно до повноважень у сфері національного спротиву, Міністерство освіти і науки України:

- бере участь у реалізації державної політики з питань підготовки громадян України до національного спротиву;

- організовує та здійснює реалізацію заходів з початкової підготовки громадян України до національного спротиву;

- формує та вносить у встановленому порядку пропозиції щодо обсягів фінансового забезпечення заходів підготовки громадян України до національного спротиву.

Для реалізації заходів національного спротиву, які передбачені Законом України, наказами Міністерства освіти і науки України, в Національному транспортному університеті (НТУ) в робочі програми цілого ряду навчальних дисциплін підготовки фахівців різних рівнів вищої освіти та спеціальностей внесені відповідні доповнення.

В першу чергу, це стосується навчальної дисципліни «Охорона праці в галузі та цивільний захист», що вивчається студентами Національного транспортного університету на другому (магістерському) рівні вищої освіти та викладається кафедрою «Технічна експлуатація автомобілів та автосервіс» у другому семестрі I курсу для студентів денної форми навчання автомеханічного факультету, факультету економіки та права, а також для студентів заочної форми навчання факультету заочного, дистанційного навчання та підготовки іноземних громадян.

Опис навчальної дисципліни «Охорона праці в галузі та цивільний захист» для студентів спеціальності 274 «Автомобільний транспорт» наведено у табл. 1.

При вивченні дисципліни «Охорона праці в галузі та цивільний захист» розглядаються питання щодо комплексу заходів, спрямованих на відвернення надзвичайних ситуацій, захисту персоналу, населення, матеріальних та культурних цінностей в умовах надзвичайних ситуацій. Тому в умовах воєнного стану особливої актуальності набуває увага до вивчення другого модуля з цієї дисципліни – «Цивільний захист».

У 2012 році був прийнятий Верховною Радою України та з 1 липня 2013 року введений в дію Кодекс цивільного захисту України [2]. Згідно зі ст. 4 Кодексу, цивільний захист – це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період.

В результаті співставлення понять «територіальна оборона» та «цивільний захист», можна зробити висновок, що основні положення територіальної оборони як системи заходів для посилення та надання допомоги при виконанні завдань цивільного захисту доцільно включити до програми дисципліни «Охорона праці в галузі та цивільний захист» в Національному транспортному університеті.

Другий модуль з дисципліни «Охорона праці в галузі та цивільний захист» включає 2 теми: тему 6 «Правові основи та організаційні заходи цивільного захисту в установах і організаціях автомобільного транспорту» і тему 7 «Захист персоналу у надзвичайних ситуаціях» (див. табл 2).

В кожному із наведених тем додатково включені запитання щодо ознайомлення студентів із Законом України «Про основи національного спротиву», з поняттями національний спротив, рух опору і територіальна оборона, завданнями територіальної оборони (тема 6, запитання 5), організація захисту працівників і студентів НТУ в умовах воєнного стану (тема 7, запитання 6).

Таблиця 1 – Опис навчальної дисципліни «Охорона праці в галузі та цивільний захист»
Table 1 – Description of the academic discipline «Safety of labor in the industry and civil defense»

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ECTS – 3	Галузь знань: 27 «Транспорт» Спеціальність: 274 «Автомобільний транспорт» Освітньо-професійна програма: «Автомобільний транспорт» Освітньо-наукова програма: «Автомобільний транспорт» Рівень вищої освіти: другий (магістерський)	Нормативна	
Модулів – 2		Рік підготовки	
		1-й	1-й
Загальна кількість годин – 90		Семестр	
		2-й	2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: - аудиторних – 2,0; - самостійної роботи студента – 4,0		Лекції	
		15 год.	8 год.
		Практичні заняття	
		15 год.	8 год.
		Самостійна робота	
		60 год.	74 год.
		Індивідуальні завдання	
		38 год.	58 год.
	Види підсумкового контролю:		
	екзамен	екзамен, контрольна робота	

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить (%):

- для денної форми навчання – 50,0;
- для заочної форми навчання – 22,2.

Вказані запитання внесені до запитань другого модульного та підсумкового (екзамену) контролів з навчальної дисципліни «Охорона праці в галузі та цивільний захист».

Після повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України та оголошення воєнного стану 24 лютого 2022 року, Національний транспортний університет працює з урахуванням поточної безпекової ситуації. З 28 березня було відновлено проведення освітнього процесу в дистанційному режимі. Згодом, з урахуванням наявності та належної підготовки укриттів, в університеті запроваджено змішаний режим надання освітніх послуг.

Зараз з урахуванням поточної безпекової ситуації організація навчального процесу в Національному транспортному університеті здійснюється в дистанційному або в змішаному режимах. Режими навчального процесу щотижня встановлюються наказами по Національному транспортному університету.

Висновок. У роботі здійснено вибір, обґрунтування та внесення змін до програми дисципліни «Охорона праці в галузі та цивільний захист» відповідно до положень Закону України «Про основи національного спротиву» та порядку проведення навчального процесу в умовах воєнного стану.

Таблиця 2 – Структура модуля 2 з навчальної дисципліни «Охорона праці в галузі та цивільний захист»

Table 2 – Structure of module 2 of the academic discipline «Safety of labor in the industry and civil defense»

Модуль 2 Цивільний захист

Тема 6 Правові основи та організаційні заходи цивільного захисту в установах і організаціях автомобільного транспорту

План теми

1. Єдина державна система цивільного захисту та її складові.
2. Загальні принципи організації Цивільного захисту.
3. Призначення та склад сил і засобів Цивільного захисту установ і організацій.
4. Структура плану дій органів управління та сил Цивільного захисту установи і організації.
5. Закон України «Про основи національного спротиву». Завдання територіальної оборони.

Суть ідеології протидії катастрофам, значення формування Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ). Склад та режими функціонування ЄДСЦЗ.

Нормативно-правова база цивільного захисту і реагування на надзвичайні ситуації, досвід управління в розвинутих країнах. Завдання, мета, принципи організації цивільного захисту. Суб'єкти забезпечення цивільного захисту. Повноваження органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, завдання та обов'язки суб'єктів господарювання, права та обов'язки громадян України у сфері цивільного захисту.

Сили і засоби цивільного захисту. Аварійно-рятувальна служба. Штаб цивільного захисту об'єкта.

Етапи розробки і характеристика розділів Плану дій органів управління та сил Цивільного захисту установи і організації.

Закон України «Про основи національного спротиву». Визначення понять національний спротив, рух опору і територіальна оборона. Завдання територіальної оборони.

Рекомендована література

Цивільний захист і охорона праці в галузі: Навч. посібник / С. О. Ковжого, С. А. Тузіков, Є. В. Карманний, А. П. Зенін. – Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2012, С. 6...25.

Цивільний захист: Навч. посібник / Зеркалов Д. В., Міхеев Ю. В., Праховник Н. А., Землянська О. В.; за ред. Д. В. Зеркалова. – К.: «Основа», 2014, С. 12...16, 31...54.

Закон України «Про основи національного спротиву» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2021, № 41, ст. 339), зі змінами.

Тема 7 Захист персоналу у надзвичайних ситуаціях

План теми

1. Класифікація надзвичайних ситуацій, характер впливу вражаючих факторів надзвичайних ситуацій на людину і навколишнє середовище.
2. Організація оповіщення та інформування особового складу.
3. Організація евакуації особового складу.
4. Укриття особового складу в захисних спорудах.
5. Прогнозування становища при аварії на підприємстві та оцінка стійкості об'єктів господарської діяльності.
6. Організація захисту працівників і студентів Національного транспортного університету в умовах воєнного стану

Режим надзвичайної ситуації. Класифікація надзвичайних ситуацій. Організація та проведення евакуаційних заходів.

Використанням захисних споруд для захисту робітників і службовців об'єкта господарювання.

Оцінювання обстановки при техногенному вибуху. Прогнозування становища при аварії на підприємстві з пожежонебезпечними технологіями. Оцінка масштабу і характеру (виду) пожежі, прогнозування її розвитку, швидкості та напрямку поширення. Класифікація вибухо-, пожежонебезпечних зон. Характеристика ступенів руйнування. Методи розрахунку характеристик зон ураження (радіусів зон руйнувань) при вибухах конденсованих речовин, газоповітряних, паливно-повітряних сумішей у відкритому та замкнутому просторі.

Стійкість роботи об'єктів господарювання і фактори, що впливають на стійкість. Оцінювання стійкості роботи об'єкта господарювання внаслідок вибуху газоповітряної суміші. Шляхи і способи підвищення стійкості роботи об'єктів господарювання. Забезпечення надійного захисту та життєзабезпечення виробничого персоналу. Захист та раціональне розміщення основних виробничих фондів, зонування території об'єкту. Захист технологічного обладнання, удосконалення господарсько-виробничих зв'язків, робота за спрощеною технологією, використання місцевих ресурсів. Підвищення стійкості виробничих будівель.

Організація захисту працівників і студентів Національного транспортного університету в умовах воєнного стану. Особливості організації навчального процесу в умовах воєнного стану. Організація оповіщення та інформування працівників і студентів. Захисні укриття Національного транспортного університету.

Рекомендована література

Цивільний захист і охорона праці в галузі: Навч. посібник / С. О. Ковжого, С. А. Тузіков, Є. В. Карманний, А. П. Зенін. – Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2012, С. 26...41.

Цивільний захист: Навч. посібник / Зеркалов Д. В., Міхеев Ю. В., Праховник Н. А., Землянська О. В.; за ред. Д. В. Зеркалова. – К.: «Основа», 2014, С. 58...61, 117...129, 165...184.

Стеблюк М. І. Цивільна оборона та цивільний захист: Підручник / М. І. Стеблюк. – 3-тє вид., стер. – К.: Знання, 2013, С. 28...64, 331...350.

Основи цивільного захисту: Навч. посібник / Васійчук В. О., Гончарук В. Є., Качан С. І., Мохняк С. М. – Львів: Вид-во Нац. університету «Львівська політехніка», 2010, С. 241...342.

Закон України «Про основи національного спротиву» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2021, № 41, ст. 339), зі змінами.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Закон України «Про основи національного спротиву» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2021, № 41, ст.339), зі змінами.
2. Кодекс цивільного захисту України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458), зі змінами.
3. Кодекс законів про працю України (Відомості Верховної Ради УРСР, 1971 р., додаток до № 50, ст. 375), зі змінами.
4. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 15, ст. 190), зі змінами.
5. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 45, ст. 425), зі змінами.
6. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., № 24, ст. 170), зі змінами.
7. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., № 20-21, ст. 190), зі змінами.
8. Закон України «Про Збройні Сили України» (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., № 48, ст. 410; 2004 р., № 33-34, ст. 405; 2009 р., № 19, ст. 258; 2016 р., № 31, ст. 546).
9. Закон України «Про оборону України» (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., № 49, ст. 420), зі змінами.

10. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» (Відомості Верховної Ради України, 2006 р., № 38, ст. 324), зі змінами.
11. Закон України «Про політичні партії в Україні» (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 23, ст. 118), зі змінами.
12. Закон України «Про Національну гвардію України» (Відомості Верховної Ради України, 2014 р., № 17, ст. 594; 2016 р., № 3, ст. 35), зі змінами.
13. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» (Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 28, ст. 250), зі змінами.
14. Закон України «Про Національну поліцію» (Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 40-41, ст. 379), зі змінами.
15. Закон України «Про національну безпеку України» (Відомості Верховної Ради України, 2018 р., № 31, ст. 241), зі змінами.

REFERENCES

1. The Law of Ukraine «On the Fundamentals of National Resistance» (Bulletin of the Verkhovna Rada, 2021, No. 41, p. 339), with changes.
2. Code of Civil protection of Ukraine (Bulletin of the Verkhovna Rada, 2013, No. 34-35, p. 458), with changes.
3. Code of labor laws of Ukraine (Bulletin of the Verkhovna Rada, 1971, att. to No. 50, p. 375), with changes.
4. The Law of Ukraine «On the social and legal protection of military personnel and their family members» (Bulletin of the Verkhovna Rada, 1992, No. 15, p. 190), with changes.
5. The Law of Ukraine «On the status of war veterans, guarantees of their social protection» (Bulletin of the Verkhovna Rada, 1993, No. 45, p. 425), with changes.
6. The Law of Ukraine «On the local self-government in Ukraine» (Bulletin of the Verkhovna Rada, 1997, No. 24, p. 170), with changes.
7. The Law of Ukraine «On the local state administrations» (Bulletin of the Verkhovna Rada, 1999, No. 20-21, p. 190), with changes.
8. The Law of Ukraine «On the Armed Forces of Ukraine» (Bulletin of the Verkhovna Rada, 2000, No. 48, p. 410; 2004, No. 33-34, p. 405; 2009, No. 19, p. 258; 2016, No. 31, p. 546).
9. The Law of Ukraine «On the defense of Ukraine» (Bulletin of the Verkhovna Rada, 2000, No. 49, p. 420), with changes.
10. The Law of Ukraine «On military duty and military service» (Bulletin of the Verkhovna Rada, 2006, No. 38, p. 324), with changes.
11. The Law of Ukraine «On political parties in Ukraine» (Bulletin of the Verkhovna Rada, 2001, No. 23, p. 118), with changes.
12. The Law of Ukraine «On the National Guard of Ukraine» (Bulletin of the Verkhovna Rada, 2014, No. 17, p. 594; 2016, No. 3, p. 35), with changes.
13. The Law of Ukraine «On legal regime of martial law» (Bulletin of the Verkhovna Rada, 2015, No. 28, p. 250), with changes.
14. The Law of Ukraine «On the National police» (Bulletin of the Verkhovna Rada, 2015, No. 40-41, p. 379), with changes.
15. The Law of Ukraine «On national security of Ukraine» (Bulletin of the Verkhovna Rada, 2018, No. 31, p. 241), with changes.

РЕФЕРАТ

Лобода А.В. Реалізація положень Закону України «Про основи національного спротиву» через адаптацію програми дисципліни «Охорона праці в галузі та цивільний захист» в НТУ до вимог воєнного стану / А.В. Лобода // Вісник Національного транспортного університету. Серія «Технічні науки». Науковий журнал. – К.: НТУ, 2022. – Вип. 3 (53).

Підготовка фахівців у Національному транспортному університеті здійснюється у відповідності до законодавства, документів Міністерства освіти і науки України та іншої документації, в тому числі внутрішньої університетської. Зміни законодавства, зміни умов функціонування економіки країни та закладів освіти потребують адаптації навчальної документації та режимів роботи до сучасних реалій.

Мета роботи – обґрунтування та внесення змін до програми дисципліни «Охорона праці в галузі та цивільний захист» відповідно до положень Закону України «Про основи національного спротиву» та порядку проведення навчального процесу в умовах воєнного стану.

Верховною Радою України 16 липня 2021 року було прийнято Закон України «Про основи національного спротиву». Відповідно до Закону, складовими національного спротиву є територіальна оборона, рух опору та підготовка громадян України до національного спротиву.

Оскільки Національний транспортний університет не є військовим закладом освіти, до програми підготовки фахівців може бути включено елементи територіальної оборони.

Для реалізації заходів національного спротиву, в Національному транспортному університеті в робочу програму навчальної дисципліни «Охорона праці в галузі та цивільний захист», що вивчається студентами Національного транспортного університету на другому (магістерському) рівні вищої освіти на кількох факультетах, внесені відповідні доповнення. В результаті співставлення понять «територіальна оборона» та «цивільний захист», встановлено, що територіальна оборона є системою заходів для посилення та надання допомоги при виконанні завдань цивільного захисту. При вивченні дисципліни «Охорона праці в галузі та цивільний захист» розглядаються питання щодо комплексу заходів, спрямованих на відвернення надзвичайних ситуацій, захисту персоналу, населення, матеріальних та культурних цінностей в умовах надзвичайних ситуацій. Тому в умовах воєнного стану особливої актуальності набуває увага до вивчення другого модуля з цієї дисципліни – «Цивільний захист». Другий модуль з дисципліни «Охорона праці в галузі та цивільний захист» включає 2 теми: тему 6 «Правові основи та організаційні заходи цивільного захисту в установах і організаціях автомобільного транспорту» і тему 7 «Захист персоналу у надзвичайних ситуаціях». В кожну із наведених тем додатково включені запитання щодо ознайомлення студентів із Законом України «Про основи національного спротиву», з поняттями національний спротив, рух опору і територіальна оборона, завданнями територіальної оборони, організація захисту працівників і студентів НТУ в умовах воєнного стану. Вказані запитання внесені до запитань другого модульного та підсумкового контролів з навчальної дисципліни «Охорона праці в галузі та цивільний захист».

Результати статті можуть бути впроваджені у закладах вищої освіти для адаптації програм навчальних дисциплін та організації навчального процесу до умов воєнного стану.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ, АДАПТАЦІЯ, ВОЄННИЙ СТАН, ТЕРИТОРІАЛЬНА ОБОРОНА, ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ.

ABSTRACT

Loboda A.V. Implementation of the provisions of the Law of Ukraine «On the fundamentals of national resistance» through the adaptation of the discipline program «Safety of labor in the industry and civil defense» in NTU to the requirements of the martial state. Visnyk National Transport University. Series «Technical Sciences». Scientific journal. – Kyiv: National Transport University, 2022. – Issue 3 (53).

Education of specialists at the National Transport University is carried out in accordance with legislation, documents of the Ministry of Education and Science of Ukraine and other documentation, including internal university documentation. Changes in legislation, changes in the functioning of the country's economy and educational institutions require adaptation of educational documentation and work modes to modern realities.

The purpose of the work is to justify and make changes to the program of the discipline «Safety of labor in the industry and civil defense» in accordance with the provisions of the Law of Ukraine «On the fundamentals of national resistance» and the procedure for conducting the educational process in martial law conditions.

On July 16, 2021, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law of Ukraine «On the Fundamentals of National Resistance». According to the Law, the components of national resistance are territorial defense, the resistance movement and the preparation of Ukrainian citizens for national resistance.

Since the National Transport University is not a military educational institution, elements of territorial defense may be included in the specialist training program.

In order to implement measures of national resistance, at the National Transport University, to the work program of the study discipline «Safety of labor in the industry and civil defense», which is studied by students of the National Transport University at the second (master's) level of education in a few faculties were made relevant additions. As a result of comparing the concepts of «territorial defense» and «civil defense», it was established that territorial defense is a system of measures to strengthen and provide assistance in the performance of civil defense tasks. When studying the discipline «Safety of labor in the industry and civil defense», questions are considered regarding a set of measures aimed at averting

emergency situations, protecting personnel, population, material and cultural values in emergency situations. Therefore, in the conditions of martial state, attention to the study of the second module in this discipline - «Civil Defense» becomes particularly relevant. The second module of the discipline «Safety of labor in the industry and civil defense» includes 2 topics: topic 6 «Legal bases and organizational measures of civil protection in institutions and organizations of road transport» and topic 7 «Protection of personnel in emergency situations». In each of the above topics, additional questions are included regarding familiarization of students with the Law of Ukraine «On the fundamentals of national resistance», with the concepts of national resistance, resistance movement and territorial defense, tasks of territorial defense, organization of protection of employees and students of NTU in conditions of martial state. The specified questions are included in the questions of the second modular and final controls in the study discipline «Safety of labor in the industry and civil defense».

The results of the article can be implemented in institutions of high education to adapt the programs of study disciplines and the organization of the educational process to the conditions of martial state.

KEY WORDS: DISCIPLINE PROGRAM, ADAPTATION, MARTIAL STATE, TERRITORIAL DEFENSE, CIVIL DEFENSE.

АВТОР:

Лобода Андрій Вікторович, кандидат технічних наук, доцент, Національний транспортний університет, доцент кафедри «Технічна експлуатація автомобілів та автосервіс», e-mail: andreyloboda7@gmail.com, тел.: +38(067)-466-35-69, Україна, 01010, м. Київ, вул. Омеляновича-Павленка 1, к. 410, orcid.org/0000-0002-6956-3288.

AUTHOR:

Loboda Andrii V., Ph.D., Associate professor, National Transport University, Associate Professor of department of technical operation of vehicles and autoservice, e-mail: andreyloboda7@gmail.com, tel.: +38(067)-466-35-69, Ukraine, 01010, Kyiv, Omelianovycha-Pavlenka str., 1, of. 410, orcid.org/0000-0002-6956-3288.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Клименко О.А., доктор технічних наук, заступник директора з наукової роботи ДП «ДержавтотрансНДІпроект», Київ, Україна.

Сахно В.П., доктор технічних наук, професор, Національний транспортний університет, завідувач кафедри автомобілів, Київ, Україна.

REVIEWERS:

Klymenko O.A., Doctor of Technical Sciences, Deputy Director for Scientific Activities of the State Enterprise «DergavtotransNDIproect», Kyiv, Ukraine.

Sakhno V.P., Doctor of Technical Sciences, Professor, National Transport University, Head of the department of automobiles, Kyiv, Ukraine.